

Єгорова О. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень Полтавського державного аграрного університету, Полтава, Україна, olena.iegorova@pdaa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6868-2103>

ОСОБЛИВОСТІ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙ ОНЛАЙН

Анотація. Метою статті є визначення особливостей читання відеолекцій та пошук можливостей поліпшення викладення лекційного матеріалу в режимі онлайн. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю в більшості українських викладачів досвіду проведення занять у режимі відеоконференції до 2020 р. Недостатнє висвітлення цього питання посилює актуальність пропонованої публікації. Для досягнення поставленої мети використано такі методи: абстрактно-логічний і порівняльного аналізу (при розкритті сутності та особливостей відеоконференцій порівняно з аудиторними лекціями й іншими видами дистанційного навчання); анкетування (для вивчення думки студентів щодо проведення лекцій у режимі онлайн); спостереження, монографічний (для поглибленого вивчення окремих особливостей читання лекцій онлайн); експертних оцінок, аналізу та синтезу (для аналізу інформації про вплив відеолекцій на результати теоретичного навчання); табличний і графічний (при представленні результатів дослідження); діалектичний (для теоретичних узагальнень щодо визначення проблем та шляхів їх подолання, формування висновків). У статті узагальнено методичні, технічні, організаційні й психологічні особливості читання відеолекцій. Проаналізовано переваги та недоліки навчання в режимі онлайн-конференції з позиції студентів і викладачів. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення читання онлайн-лекцій та перспективи використання відеоконференцій у вищій освіті.

Ключові слова: онлайн-лекція, дистанційне навчання, вища освіта, вебінар.

JEL classification: A20, D83, I21.

DOI: 10.32987/2617-8532-2021-2-70-81.

Донедавна система вищої освіти вдосконалювалася з року в рік переважно за рахунок впровадження провідними зарубіжними й вітчизняними університетами ефективніших і зручніших методів навчання. Революційних змін освіта зазнала у 2020 р., коли внаслідок карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19, у багатьох освітніх закладах було введено дистанційне навчання та здійснено повний перехід на діджиталізований формат викладання. І хоча в більшості українських ЗВО на цей час уже були певні напра-

цювання щодо навчання онлайн, для великої групи освітян проведення занять у режимі відеоконференцій стало новим досвідом. Наразі наявні результати дистанційного навчання за результатами трьох семестрів, отже, є підстави говорити як про проблеми онлайн-навчання, так і про апробовані шляхи їх розв'язання.

Звісно, організувати проведення в режимі онлайн лекцій, семінарів чи консультацій простіше, ніж практичних і лабораторних занять. Окрім того, читання лекцій дистанційно має менше відмінностей від цього

© Єгорова О. В., 2021

процесу в аудиторії порівняно з іншими видами навчальних занять. Саме тому особливостям онлайн-лекцій присвячено недостатньо публікацій, що й зумовлює актуальність дослідження цієї теми.

Теоретичні, методологічні та практичні аспекти читання лекцій онлайн розглянуто в працях таких учених, як Н. В. Борисова [1], О. В. Брюховецька [2], С. Банерджи [3], Е. Й. Домметт, Б. Гарднер, В. Тілбург [4], Ч. Ходгес, С. Мур, Б. Локи, Т. Траст, А. Бонд [5], Т. Хоровіц, Р. Е. Маєр [6], Б. Кіреєв, А. Жандібаєва, А. Актанова [7], К. Меркадер, Дж. Гайрін [8], Д. Опп, М. Веллер, Р. Фарроу [9], Т. Сарма, П. А. Кершнер [10], К. Уекерл, М. Дауміллер, І. Коллар [11].

Серед останніх публікацій на тему онлайн-навчання привертають увагу праці А. Гегенфазера та К. Ебнера [12–14], котрі досліджували вебінари з погляду ефективності навчання та задоволеності ним студентів. Науковці, зокрема, наводять докази на користь вищої ефективності таких занять порівняно з очним навчанням і асинхронним онлайн-навчанням (за якого є затримка спілкування в часі між учасниками навчального процесу). А от задоволеність опитаних студентів вебінарами була дещо меншою порівняно з очним навчанням, проте трохи більшою, ніж асинхронним [12].

М. Аднан і К. Анвор [15] за результатами опитування пакистанських студентів та аспірантів доводять, що у слаборозвинутих країнах онлайн-навчання не дає бажаних результатів через обмеженість доступу до Інтернету. Респонденти озвучили проблеми, які виникали під час дистанційного навчання, зокрема відсутність особистої взаємодії з ви-

кладачем, довге очікування на його відповідь і відсутність традиційної соціалізації.

Л. Мішра, Т. Гапта, А. Шрі [16] дослідили специфіку онлайн-навчання в період локдауну в індійському університеті. За результатами опитування викладачів та студентів було, зокрема, визначено, які специфічні навички потрібні викладачам, і обґрунтовано необхідність урахування індивідуальних особливостей студентів під час такого навчання.

Таким чином, у зарубіжних виданнях дистанційному навчанню приділяється велика увага, зокрема висвітлюються певні особливості онлайн-лекцій. При цьому варто врахувати, що навчальний процес у кожній країні відображає національну специфіку.

В Україні статей, присвячених освітнянським проблемам, що виникли в період карантину у зв'язку з пандемією, багато, проте більшість із них є не результатами наукових досліджень, а викладенням особистого досвіду. Недостатнє висвітлення окресленого питання стало поштовхом для запропонованої публікації.

Метою статті є визначення особливостей читання відеолекцій та пошук можливостей поліпшення викладання теоретичного матеріалу в режимі онлайн. Для досягнення цієї мети слід виконати такі завдання:

- розглянути основні відмінності лекцій онлайн від лекцій в аудиторіях та інших способів дистанційного викладання матеріалу;

- узагальнити основні проблеми, що виникають під час онлайн-лекцій у студентів і викладачів;

- запропонувати шляхи розв'язання виявлених проблем та звернути

увагу на можливості використання переваг онлайн-лекцій.

У роботі використано такі методи:

– абстрактно-логічний і порівняльного аналізу (при розкритті сутності та особливостей відеоконференцій порівняно з аудиторними лекціями та іншими видами дистанційного навчання);

– анкетування (для вивчення думки студентів щодо проведення лекцій у режимі онлайн);

– спостереження, монографічний (для поглибленого вивчення окремих особливостей читання лекцій онлайн);

– експертних оцінок, аналізу та синтезу (для аналізу впливу відеолекцій на результати теоретичного навчання);

– табличний і графічний (при представленні результатів дослідження);

– діалектичний (для теоретичних узагальнень щодо визначення проблем та шляхів їх подолання, формування висновків).

Передусім зауважимо, що терміни «онлайн-навчання» й «дистанційне навчання» не тотожні. Відповідно до Положення про дистанційне навчання [17], таке навчання може відбуватися з використанням різних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, котрі забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на всіх етапах навчання (забезпечення матеріалами навчального курсу, консультації, самостійна робота студента, контроль успішності). Так, дистанційне викладання теоретичного матеріалу може бути організоване, наприклад, шляхом розміщення матеріалів на певній освітній платформі. Отже, онлайн-навчання є лише одним із

варіантів дистанційного навчання, що відбувається у формі спілкування між викладачем і студентом у режимі реального часу з використанням інформаційних технологій.

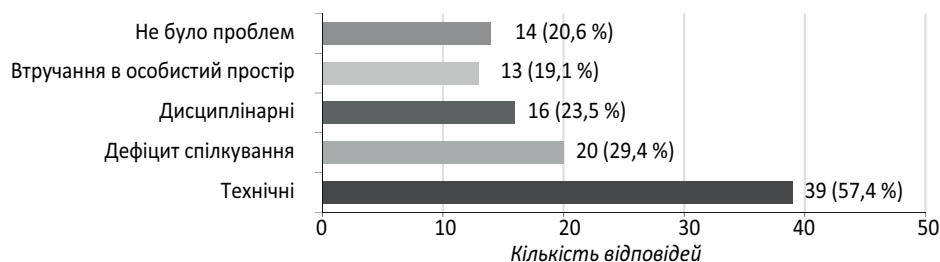
Призначення лекції – закласти теоретичні знання, базу для інших видів навчальної роботи, зокрема самостійних занять студентів. При цьому вимоги до лекційного матеріалу та структура лекцій не залежать від формату їх проведення.

Читання лекцій у режимі онлайн-конференції має технічні, організаційні, психологічні відмінності й від занять у аудиторії, й від інших видів дистанційного навчання. Ці відмінності можна умовно позначити як переваги й недоліки. Умовно, оскільки окремі проблеми, що виникли на початку запровадження дистанційного навчання, наразі або усунені, або поступово розв'язуються, а деякі так звані переваги, від котрих очікували позитивного ефекту, не виправдали всіх сподівань.

Для вивчення думки студентів щодо онлайн-лекцій у березні–квітні 2021 р. проведено анонімне опитування здобувачів вищої освіти денної форми навчання факультету обліку та фінансів Полтавського державного аграрного університету. В ньому взяли участь 68 осіб, гранична помилка вибірки становить 12 %.

Результати опитування дали змогу виокремити переваги й недоліки онлайн-лекцій та напрями поліпшення якості їх проведення (рис. 1).

Отже, перша й найбільша проблема, що виникає у викладачів і студентів при проведенні занять у режимі відеоконференції, – технічна. Її відзначає більшість як українських, так і зарубіжних дослідників [7; 15; 16].

Пояснення до варіантів відповідей:

Технічні – відсутність Інтернету, не було можливості приєднатися до конференції, один комп'ютер на кілька членів родини, не працювала камера, мікрофон тощо.

Дефіцит спілкування – відсутність повноцінного зворотного зв'язку з лектором, важко або неможливо поставити питання під час лекції.

Дисциплінарні – важко не відволікатися, не займатися сторонніми справами тощо.

Втручання в особистий простір – у разі необхідності вмикати камеру відчуття психологічного дискомфорту через те, що всі бачать моє помешкання.

Рис. 1. Відповіді на питання анкети «Які проблеми виникали у Вас під час лекцій у форматі відеоконференції?»

Побудовано автором.

Обов'язковими умовами проведення онлайн-лекції є наявність:

1) сучасної комп'ютерної техніки, обладнаної потужною вебкамерою (для слухача достатньо смартфона);

2) приміщення, де можна без сторонніх перешкод брати участь у занятті;

3) надійного, високошвидкісного Інтернету як у викладача, так і у студента.

За даними нашого дослідження більше половини студентів (57,4 %) мали проблеми з наявністю чи якістю інтернет-зв'язку, відповідною технікою тощо.

А серед чинників, що впливають на розуміння й запам'ятовування лекційного матеріалу, студенти в першу чергу назвали якісний звук і відео, щоб було добре чути лектора та чітко видно ілюстрації (таблиця).

Питання щодо обладнання робочих місць викладачів часто вирішуються шляхом спільної мобілізації ресурсів навчального закладу й викладачів, щоправда, в останніх виникають додаткові витрати на облад-

нання та утримання робочого місця. А ось технічні проблеми студентів (один комп'ютер на кілька членів родини, відсутність Інтернету, несправність мікрофона, відсутність камери в телефоні тощо) є об'єктивними умовами, які заклад освіти не може змінити, але має врахувати.

Переважно технічні проблеми пов'язані або з відсутністю повноцінного зворотного зв'язку, або з неможливістю присутності на занятті в конкретний час. У другому випадку може зарадити відеозапис лекції з подальшим оприлюдненням його чи презентації в PowerPoint із голосовими поясненнями слайдів. Зауважимо, що обов'язковість присутності студентів на онлайн-лекціях іде врозріз із однією з переваг дистанційного навчання – можливістю навчання у зручний час.

Ще одне питання, котре стояло на початку впровадження дистанційного навчання: який програмний продукт використати для роботи? Zoom, Skype, Cisco Webex, Class Dojo або Google Classroom – кожен викладач

Рейтингове узагальнення оцінки впливу різних чинників на розуміння та запам'ятовування лекційного матеріалу

№ з/п	Чинник	Число оцінок / % до загальної кількості					Середня оцінка впливу чинника
		1 (не важливо)	2	3	4	5 (дуже важливо)	
1	Лектора добре чути, ілюстрації чітко видно	1 / 1,5	2 / 2,9	2 / 2,9	23 / 33,8	40 / 58,8	4,5
2	Наведення прикладів, цікавих фактів	- / -	1 / 1,5	5 / 7,4	28 / 41,2	34 / 50,0	4,4
3	Можливість поставити питання лектору	2 / 2,9	1 / 1,5	15 / 22,1	19 / 27,9	31 / 45,6	4,1
4	Наявність візуальних матеріалів	1 / 1,5	4 / 5,9	19 / 27,9	17 / 25,0	27 / 39,7	4,0
5	Не відволікають оточуючі	4 / 5,9	3 / 4,4	13 / 19,1	19 / 27,9	29 / 42,6	4,0
6	Лектор звертається до аудиторії з питаннями, коментує відповіді	3 / 4,4	6 / 8,8	24 / 35,3	16 / 23,5	19 / 27,9	3,6
7	Конспектування матеріалу	6 / 8,8	7 / 10,3	20 / 29,4	19 / 27,9	16 / 23,5	3,5

Складено автором.

обирав сервіс, що був до вподоби саме йому, тож студент міг розгубитись у цьому різноманітті. Крім того, в багатьох молодих людей, котрі начебто володіють сучасними технологіями краще за викладачів старшого віку, на початку часто виникали питання: як зайти на свою пошту, як приєднатися до конференції? На нашу думку, доцільно проводити всі заняття навчального закладу за допомогою єдиного програмного продукту. Полтавський державний аграрний університет використовував Google Meet, що органічно вбудовується в систему дистанційного навчання разом із корпоративною поштою Google і Google-календарем із внесеним розкладом занять.

Наступна проблема, частково технічна, частково психологічна, – відсутність повноцінного зворотного зв'язку при проведенні лекцій у режимі відеоконференції. За даними нашого дослідження дефіцит живого спілкування помічає 29,4 % студентів, але ще більше його наслідки відчувають викладачі. Так, у системі Google Meet під час демонстрації презентації

на екрані свого пристрою лектор або зовсім не бачить учасників зустрічі, або спостерігає обмежену їх кількість чи лише їхні «аватарки». Отже, є імовірність, що викладача «не чують», не сприймають інформацію. Під час звичайних лекцій така ситуація «зчитується» з облич студентів, однак оцінити рівень сприйняття матеріалу за допомогою невербального спілкування дуже складно.

Безперечно, онлайн-конференції «атмосферно» програють реальному спілкуванню. Відсутність останнього відчувають як викладачі (в лектора може виникнути відчуття, що він розмовляє сам із собою), так і студенти, а в стресовій ситуації під час епідемії й локдауну дефіцит нормальної комунікації може навіть спричинити депресивний стан. Не слід також забувати, що студентські роки – це не лише час здобуття професії, а й унікальний період життя, неповторний із погляду дозвілля, залучення до певного культурного середовища, набуття досвіду комунікації в суспільстві. Зменшення живого, безпосереднього спілкування збіднює студентське життя, девальвує цінність університетської

освіти до набору короткотермінових спеціалізованих онлайн-курсів [18]. Зважаючи на це, лектор обов'язково повинен підтримувати належний психоемоційний фон, створювати доброзичливу атмосферу, подавати матеріал живою, імпровізованою, зрозумілою мовою, по можливості з гумором. За такого викладу матеріалу він легше сприймається та краще запам'ятовується, ніж у разі монотонного читання тексту.

Водночас існує імовірність, що студент сприйматиме онлайн-лекцію несерйозно, на кшталт пізнавальної телепередачі, наслідком чого будуть проблеми з дисципліною. Серед респондентів нашого дослідження 23,5 % зізналися, що на онлайн-лекції їм важко змусити себе не відволікатися, не займатися сторонніми справами. Під час відеоконференції студенти можуть створювати ефект присутності, при цьому паралельно переписуватися в чаті, грати в комп'ютерні ігри, їсти, виходити з кімнати та ін. Психологи пояснюють це тим, що молоді люди, котрі виростили на комп'ютерних іграх, можуть ставитися до того, що бачать на екрані, як до не зовсім справжнього, гри, котру можна відключити, коли вона «напружує» або не цікава [2]. Звісно, студентів потрібно активізувати, періодично ставити їм запитання (цього хотіли б 51,4 % опитаних), але можливостей для повноцінного зворотного зв'язку при проведенні занять онлайн усе ж менше, ніж в аудиторії.

Під час відеоконференцій викладачі намагаються максимально задіяти словесно-логічну пам'ять, а також образну (зорову і слухову), яку стимулюють за допомогою мульти-

медійних презентацій, таблиць, графіків, відеороликів тощо. Важливість застосування візуальних матеріалів студенти оцінюють на 4 бали із 5-и можливих (див. таблицю). Проте досить часто на онлайн-лекціях менше використовується моторна пам'ять, котра формується письмом: студенти можуть узагалі відмовитися від ведення конспекту, якщо його не оцінюють. Викладач, звісно, повинен наголошувати на необхідності конспектування лекцій, однак не всі студенти згодні, що конспектування є важливим чинником їх запам'ятовування. За даними таблиці лише 51,4 % студентів оцінюють важливість конспектування матеріалу для його запам'ятовування чотирма і п'ятьма балами, а його вплив на результат навчання вважають найменшим серед досліджуваних чинників.

Ще одна психологічна проблема полягає в тому, що заняття в режимі онлайн передбачають втручання в особистий простір. 19,1 % респондентів відчувають психологічний дискомфорт через те, що всі присутні побачать їхнє помешкання. Увімкнути камеру фактично означає впустити до своєї оселі весь курс, публічно показати себе без створеного іміджу, в приватній обстановці. Між тим, не кожен хоче це робити, а з юридичної точки зору ніхто й не зобов'язаний.

Мінусом дистанційного навчання є й відсутність гарантії того, що на відеолекцію під логіном студента не ввійшла інша особа (без увімкнення камери). Безкарність за такі порушення, відсутність чи недостатньо жорсткий контроль за дотриманням академічної доброчесності створюють сприятливі умови для обману.

Над технологічною можливістю забезпечення коректної ідентифікації, автентифікації та авторизації осіб, які навчаються дистанційно, повинні працювати фахівці з інформаційної безпеки, але навряд чи багато закладів вищої освіти мають таких фахівців. Реалії змушують викладача взяти на себе крім навчально-методичної роботи функції організатора навчальної діяльності (простежити, щоб усі студенти були приєднані до системи, мали до неї доступ, були поінформовані про деталі зустрічі онлайн, зафіксувати присутність на ній студентів у кількох документах тощо) та адміністратора (забезпечувати стабільне функціонування системи, вирішувати технічні питання, слідкувати за статистикою роботи системи). Розширення ролі викладача вимагає більших зусиль і затрат часу порівняно з аудиторними лекціями, причому це робота перед монітором, що додає втоми очам. Не претендуючи на репрезентативність вибірки, зазначимо, що всі колеги-викладачі, з котрими ми спілкувалися з приводу онлайн-навчання, скаржилися на виснаженість через підвищене навантаження; перевтому відчують і студенти.

Отже, недоліків у дистанційній формі навчання чимало. Втім, в умовах реальної загрози поширення хвороби, спричиненої COVID-19, цей вимушений крок справді мінімізував ризики погіршити стан здоров'я для всіх учасників освітнього процесу та їхнього оточення. Оскільки людське життя – вища й абсолютна цінність суспільства, збереження життя та здоров'я студентів і викладачів набагато важливіше за можливі втрати в результатах навчання.

Крім того, 69,7 % респондентів вважають формат відеоконференції кращим або не гіршим за заняття в аудиторії (рис. 2).

Дистанційна форма організації навчального процесу має переваги як для навчального закладу, так і для викладачів та студентів. До основних переваг проведення лекцій у форматі відеоконференції можна віднести:

- можливість залучити до навчальних занять тих, хто не може приєднатися до них в аудиторії, – людей, котрі хворіють у легкій або середній формі тяжкості; осіб, що перебувають на самоізоляції; маломобільних студентів та ін. Використання онлайн-конференцій відкриває нові можливості перед заочним навчанням, дає змогу зробити його справді повноцінним;

- максимально комфортні умови праці як для лектора, так і для студентів (персоналізоване робоче місце, оптимальний температурний режим, зручний одяг тощо);

- відсутність логістичної проблеми (що особливо актуально в умовах локдауну й обмежень у роботі громадського транспорту), можливість заощадити свій час і гроші на проїзді до освітнього закладу;

- відсутність територіальних обмежень: можна читати або слухати лекцію дистанційно, перебуваючи в іншому місті або країні. Крім того, онлайн-режим розширює можливість щодо участі в заняттях викладачів із інших закладів освіти, роботодавців, висококласних фахівців-спеціалістів із різних регіонів;

- можливість для закладів освіти заощадити на обслуговуванні приміщень, друці роздаткових методичних матеріалів тощо;

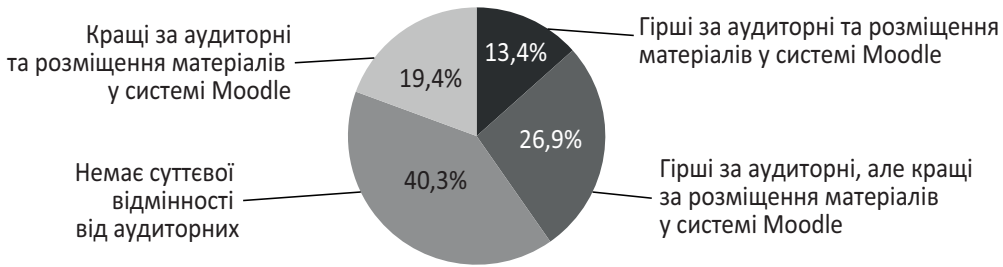

Рис. 2. Узагальнення думки респондентів щодо проведення лекцій у форматі відеоконференцій

Побудовано автором.

– оперативніше доповнення матеріалів курсу новою інформацією, дидактичними матеріалами, виправлення помилок, адже, на відміну від коригування друкованих видань (підручників, навчальних посібників, довідників, словників та ін.), виправлення електронної версії навчальних матеріалів відбувається набагато швидше;

– для закладів освіти, котрі не мають необхідних ресурсів для проведення всіх лекцій в аудиторіях, обладнаних комп'ютерною технікою, можливість забезпечити 100 % присутніх студентів засобами для наочного ілюстрування й демонстрації навчального матеріалу. Безперечно, використання зображень полегшує сприйняття інформації та формує конкретні уявлення про об'єкт вивчення, а перегляд відеороликів з теми, використання мультимедійних елементів, динамічних об'єктів для створення наочних моделей досліджуваних процесів привертає увагу студентів, потребує менше повторень від лектора порівняно зі слуховим сприйняттям, значно посилює навчальний ефект. Лекції в режимі відеоконференції можуть включати елементи майстер-класів із виконання завдань, наприклад, викладач може виконувати розрахун-

кове завдання на своєму комп'ютері з демонстрацією екрана всім учасникам зустрічі;

– зменшення психологічних бар'єрів у студентів, що соромляться поставити питання чи уточнити незрозумілий момент: якщо в аудиторії з великою кількістю присутніх вони можуть із цих причин промовчати, в онлайн-режимі питання можна задати у приватному чаті, котрий не бачать інші. Так само приватно викладач може звернутися до студента, зробити йому зауваження;

– порівняно з текстовим форматом спілкування (коли викладач і студент обмінюються повідомленнями в чатах чи електронною поштою, спілкуються на форумах) відеоконференція дає можливість для більш повноцінної комунікації. Учасники мають змогу бачити, чути один одного, обмінюватися зображеннями, демонструвати свій екран тощо. Інтерактивність, жваве спілкування між студентами й викладачем, дискусії помітно посилюють мотивацію до навчання, поліпшують засвоєння матеріалу. Погоджуючись із думкою експертів [3], що дистанційне навчання негативно впливає на ментальне здоров'я студентів та викладачів, вважаємо, що така його форма,

як онлайн-спілкування, дещо пом'якшує цей вплив.

Встановлені переваги проведення лекцій у онлайн-режимі визначають їх подальший розвиток: у майбутньому така форма читання лекцій доповнюватиме традиційні заняття, конкуруючи з ними. Неминуче найближчими роками після пандемії зниження академічної мобільності може бути дещо згладжене завдяки використанню онлайн-занять [3].

Враховуючи виокремлені особливості читання лекцій онлайн, вважаємо за доцільне:

- обрання навчальним закладом певного, єдиного програмного продукту для проведення всіх відеоконференцій;

- ведення запису відеолекцій із подальшим оприлюдненням на визначеній навчальним закладом платформі;

- створення викладачем під час заняття доброзичливої атмосфери, підтримання ним належного психоемоційного фону;

- запровадження обов'язкової поточної або підсумкової перевірки конспектування матеріалу;

- забезпечення студентам можливості під час лекції ставити запитання лектору та отримувати відповіді на них;

- частіше використання (поряд із традиційними організаційними формами, такими як лекція-розповідь, бесіда, пояснення, дискусія, проблемна лекція тощо) прийомів, здатних активізувати пізнавальну діяльність студентів, посилити їхню мотивацію, емоційність та ефективність навчання.

Зокрема, лекція в режимі відеоконференції може бути в таких форматах:

- лекція-візуалізація, що зводиться до коментування візуальних елементів лекційного матеріалу (слайдів, схем, таблиць, графіків, моделей та ін.);

- лекція із заздалегідь запланованими помилками, наявність яких викладач анонсує на початку. Такий прийом стимулює студентів до постійного контролю запропонованої інформації, пошуку змістових, методологічних, методичних та інших помилок. Наприкінці або в ході лекції слід обов'язково розбирати допущені помилки;

- бінарна лекція, котра проводиться у формі діалогу на певну тему, наприклад, викладача та спеціаліста-практика;

- лекція-конференція, яка проходить подібно до науково-практичної конференції з доповідями, в т. ч. студентів, за окремими питаннями в рамках запропонованої теми. Лектор є модератором, що підсумовує, доповнює чи уточнює інформацію та формулює основні висновки [1; 2].

Широке впровадження перелічених методів сприятиме підвищенню якості навчального процесу, зробить лекції активною формою навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що вимушений перехід до викладання онлайн, котрий на початку карантинних обмежень сприймався багатьма як катастрофа, став потужним поштовхом до вдосконалення освітнього процесу. Завдяки використанню сучасних засобів комунікації навчальний процес стає цікавішим, доступнішим. А практика швидкого занурення в онлайн-навчання дала змогу викладачам і студентам набути неоціненний досвід продуктивної роботи в кризових та

стресових умовах, сприяла підготовці гнучких фахівців, здатних знаходити нестандартні рішення й адаптуватися до нових умов.

Список використаних джерел

1. Борисова Н. В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора. М. : Издат. центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. 145 с.
2. Брюховецька О. В. Інноваційний формат університетської лекції в сучасному освітньому процесі. *Післядипломна освіта в Україні*. 2012. № 2. С. 50–54.
3. Vanerjee S. To capture the research landscape of lecture capture in university education. *Computers & Education*, 2020. No. 30. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.104032>.
4. Dommett E. J., Gardner B., Tilburg W. Staff and students perception of lecture capture. *The Internet and Higher Education*. 2020. Vol. 46. URL: <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2020.100732>.
5. Hodges Ch., Moore S., Lockee B., Trust T., Bond A. The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. 2020. URL: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
6. Horovitz T., Mayer R. E. Learning with human and virtual instructors who display happy or bored emotions in video lectures. *Computers in Human Behavior*. 2021. Vol. 119. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106724>.
7. Kireev B., Zhundibayeva A, Aktanova A. Distance Learning in Higher Education Institutions: Results of an Experiment. *Journal of Social Studies Education Research*. 2019. No. 10 (3). P. 387-403. URL: <https://www.learntechlib.org/p/216453/>.
8. Mercader C., Gairín J. University teachers' perception of barriers to the use of digital technologies: The importance of the academic discipline. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2020. No. 17 (1). URL: <https://doi.org/10.1186/s41239-020-0182-x>.
9. Orr D., Weller M., Farrow R. Models for online, open, flexible and technology enhanced higher education across the globe – a comparative analysis. *International Council for Distance Education*. 2018. April. URL: <http://oro.open.ac.uk/55299/1/Models-report-April-2018.pdf>.
10. Surma T., Kirschner P. A. Virtual special issue computers in human behavior technology enhanced distance learning should not forget how learning happens. *Computers in Human Behavior*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106390>.
11. Wekerle C., Daumiller M., Kollar I. Using digital technology to promote higher education learning: The importance of different learning activities and their relations to learning outcomes. *Journal of Research on Technology in Education*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1799455>.
12. Ebner C., Gegenfurtner A. Learning and satisfaction in webinar, online, and face-to-face instruction: A meta-analysis. *Frontiers in Education*. 2019. URL: <https://doi.org/10.3389/feeduc.2019.00092>.
13. Gegenfurtner A., Schwab N., Ebner C. «There's no need to drive from A to B»: Exploring the lived experience of students and lecturers with digital learning in higher education. *Bavarian Journal Applied Sciences*. 2018. No. 4. P. 310-322. DOI: 10.25929/jas.v4i1.50.
14. Gegenfurtner A., Ebner C. Webinars in higher education and professional training: A meta-analysis and systematic review of randomized controlled trials. *Educational Research Review*. 2019. No. 28. URL: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.100293>.
15. Adnan M., Anwar K. Online learning amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology*. 2020. Vol. 2. Issue 1. P. 45-51.

16. Mishra L., Gupta T., Shree A. Online teaching-learning in higher education during lockdown period of COVID-19 pandemic. *International Journal of Educational Research*. 2020. No. 1. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2020.100012>.

17. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>.

18. Бакіров В., Азарков М. Як оцінюють майбутнє університетів міжнародні експерти. *ZN,UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/pandemija-mozhe-nazavzhdi-zminiti-vishchu-osvitu.html>.

Olena Yehorova

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine, olena.iegorova@pdaa.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6868-2103>

FEATURES OF ONLINE LECTURES

Abstract. *The purpose of the article is to determine the features of video lecturing and pinpoint opportunities to improve presenting of theoretical material online. The relevance of the study is caused by the lack of experience of the majority of Ukrainian lecturers in teaching by video conferences before 2020. Insufficient covering of this issue emphasizes the urgency of the publication. To achieve our goal, the following tasks were set: to consider the main differences between online lecturing and in-class lectures and other ways of distance teaching; to generalize the main problems of students and teachers arising during online lectures; to propose the ways to solve those problems and describe the possibilities of using the advantages of online lectures. To achieve the set goal, the following methods were used in the paper: abstract, logical and comparative analysis, survey, expert evaluation, monographic, analysis and synthesis, dialectic, tabular and graphic. To study the students' opinions concerning online lectures in March-April 2021, the anonymous survey of full-time students studying at the Faculty of Accounting and Finance of Poltava State Agrarian University was conducted. 69.7% of respondents consider this format either better or not worse than in-class lessons. The main students' problems that appeared during online lectures were the technical ones: (the absence or low quality of Internet and hardware) and the lack of face-to-face communication. It is proposed for the educational establishment to choose the single software product for video lecturing; to make records of video lectures with their further promulgation on the platform determined by the university; for the lecturing professor to create a friendly atmosphere; to introduce the obligatory revision of the students' notes; to ensure the opportunity for students to ask questions to the lecturer; to promote active use of interactive lecture to ensure activate participation of the students (in particular, the lectures with previously planned errors, binary lectures, and lectures-conferences).*

Keywords: *online lecture, distance learning, higher education, webinar.*

References

1. Borysova, N. V. (2010). *Educational technologies as an object of pedagogical choice*. Moscow: Izdatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 145 [in Russian].
2. Briukhovetska, O. V. (2012). Innovative format of university lecture in the modern educational process. *Pislyadiplomna osvita v Ukraini*, 2, 50–54.

3. Banerjee, S. (2020). To capture the research landscape of lecture capture in university education. *Computers & Education*, 30. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.104032>.
4. Dommett, E. J., Gardner, B., & Tilburg, W. (2020). Staff and students perception of lecture capture. *The Internet and Higher Education*, 46. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2020.100732>.
5. Hodges, Ch., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. Retrieved from <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
6. Horovitz, T., & Mayer, R. E. (2021). Learning with human and virtual instructors who display happy or bored emotions in video lectures. *Computers in Human Behavior*, 119. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106724>.
7. Kireev, B., Zhundibayeva, A., & Aktanova, A. (2019). Distance Learning in Higher Education Institutions: Results of an Experiment. *Journal of Social Studies Education Research*, 10(3), 387-403. Retrieved from <https://www.learntechlib.org/p/216453/>.
8. Mercader, C., & Gairín, J. (2020). University teachers' perception of barriers to the use of digital technologies: The importance of the academic discipline. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1). Retrieved from <https://doi.org/10.1186/s41239-020-0182-x>.
9. Orr, D., Weller, M., & Farrow, R. (2018). Models for online, open, flexible and technology enhanced higher education across the globe – a comparative analysis. *International Council for Distance Education*. April. Retrieved from <http://oro.open.ac.uk/55299/1/Models-report-April-2018.pdf>.
10. Surma, T., & Kirschner, P. A. (2020). Virtual special issue computers in human behavior technology enhanced distance learning should not forget how learning happens. *Computers in Human Behavior*. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106390>.
11. Wekerle, C., Daumiller, M., & Kollar, I. (2020). Using digital technology to promote higher education learning: The importance of different learning activities and their relations to learning outcomes. *Journal of Research on Technology in Education*. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1799455>.
12. Ebner, C., & Gegenfurtner, A. (2019). Learning and satisfaction in webinar, online, and face-to-face instruction: A meta-analysis. *Frontiers in Education*. Retrieved from <https://doi.org/10.3389/educ.2019.00092>.
13. Gegenfurtner, A., Schwab, N., & Ebner, C. (2018). "There's no need to drive from A to B": Exploring the lived experience of students and lecturers with digital learning in higher education. *Bavarian Journal of Applied Sciences*, 4, 310-322. DOI: 10.25929/jas.v4i1.50.
14. Gegenfurtner, A., & Ebner, C. (2019). Webinars in higher education and professional training: A meta-analysis and systematic review of randomized controlled trials. *Educational Research Review*, 28. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.100293>.
15. Adnan, M., & Anwar, K. (2020). Online learning amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology*, 2(1), 45-51.
16. Mishra, L., Gupta, T., & Shree, A. (2020). Online teaching-learning in higher education during lockdown period of COVID-19 pandemic. *International Journal of Educational Research*, 1. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2020.100012>.
17. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2013). About the statement of the Regulations on distance learning (Order No. 466, April 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> [in Ukrainian].
18. Bakirov, V., & Aharkov, M. (2021). How do international experts assess the future of universities? *ZN,UA*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/pandemija-mozhe-nazavzhdi-zminiti-vishchu-osvitu.html> [in Ukrainian].